

17.12.2020

ב' טבת תשפ"א

לכבוד:

ד"ר אביחי מנדלבלויט עו"ד שגית אפיק
היועץ המשפטי לממשלה מ"מ היועץ המשפטי לכנסת
בפקס: 02-6467001 בדוא"ל: hdept@knesset.gov.il

שלום רב,

הנדון: מתן הנחיות בדבר חסימת גולשים ברשתות חברתיות על ידי נבחרי ציבור

בשם מרשי, מר תומר אביטל, עיתונאי ותיק וממייסדי גוף התקשורת "שקוף", הריני לפנות אליכם כדלקמן:

1. כידוע, המרחב הווירטואלי בכלל והרשתות החברתיות בפרט, הם "כיכר העיר" המודרנית. מרבית האוכלוסייה עושה בהם שימוש על בסיס יומיומי. שם נהנה הציבור מזרימת מידע על הנעשה סביבו; שם מתנהל שיח במסגרתו מוחלפים רעיונות ומסרים; שם מתגבשות תפיסות עולם ועמדות ביקורתיות בסוגיות שונות. למעשה, המרחב הווירטואלי הוא הפלטפורמה המרכזית, בעידן הנוכחי, אשר נותנת ביטוי מעשי לחופש הביטוי.
2. נבחרי ציבור וגופים ציבוריים רבים עושים שימוש נרחב ברשתות החברתיות, על מנת להעביר מסרים, לשתף במידע הנוגע לתפקידם ו"לשוחח" עם הציבור על מעשיהם במסגרת תפקידם. מדובר בחשבונות בעלי סממנים ציבוריים מובהקים, הן נוכח תכליתם והן על פי תבחינים שנקבעו לעניין זה על ידי מבקר המדינה.¹ כך, בין היתר, מדובר בחשבונות פומביים, המשמשים לצורכי תעמולה ופרסום תכנים הקשורים למילוי התפקיד הציבורי, אשר מופעלים לעיתים באמצעות כספי ציבור.
3. בשנים האחרונות אנו עדים לפרקטיקה במסגרתה "חוסמים" נבחרי ציבור גולשים מסוימים ממעקב אחר חשבונותיהם ברשתות החברתיות. מדובר בתופעה רווחת למדי, אשר אינה ייחודית לנבחר ציבור כזה או אחר.
4. לשם המחשה, מרשי ו"שקוף" קיבלו ותיעדו מאות פניות מגולשים אשר נחסמו על ידי חברי הכנסת והממשלה. מרשי עצמו נחסם הן על ידי יו"ר האופוזיציה ח"כ יאיר לפיד, והן על ידי יו"ר הקואליציה ח"כ מיקי זוהר (למען הסר ספק, מבלי שניבל את פיו או שכתב דברים שאינם נכונים).

¹ ראו: מבקר המדינה, "שימוש הרשויות המקומיות ונבחריהן ברשתות החברתיות" מיום 14.7.2020, בעמ' 97.

5. על פי המידע שנאסף על ידי מרשי, נראה כי המניע העיקרי לחסימת גולשים, הוא רצונם של נבחרי הציבור להימנע מתוכן ביקורתי המופנה כלפיהם (ולצמצם חשיפתו לגולשים נוספים).

6. חסימת גולשים ממעקב אחר חשבונותיהם של נבחרי ציבור ברשתות החברתיות מונעת מאותם גולשים את האפשרות להיחשף לשיח הציבורי המתנהל בהם, ולקחת בו חלק. דהיינו, מדובר באקט הפוגע – באופן מובהק – בחופש הביטוי של אותם גולשים. זאת, הן במובנה הפשוט של הזכות, שכן "חסימת" גולש כמוה כהשתקתו, והן מצדו השני של המטבע, היא הזכות לקבלת מידע.

7. כפי שנקבע בבג"ץ 5771/93 ציטרין נ' שר המשפטים, פ"ד מח(1) 661 (1993):

"זכות הציבור לדעת הינה אחד מנגזריו המרכזיים והחשובים של חופש הביטוי, שכמאמרו של השופט אגרנט (בבג"צ 73/53, חברת "קול העם" בע"מ ואח' נ' שר הפנים [3], בעמ' 878), מהווה "זכות עילאית" בשיטתנו. אכן, בלא היכולת להחליף דעות, להפיץ ידיעות ולקבלן, אין חופש הביטוי יכול להתממש (...). וכשם שהשמירה על חופש הביטוי מהווה ערובה ראשונה במעלה לקיומו של התהליך הדמוקרטי ולהבטחתן של זכויות יסוד אחרות (...), כך אף כיבודו של זכות הציבור לדעת מהווה תנאי להגשמתו של חופש הביטוי. ביחסים שבין הפרט לבין רשויות השלטון יש להגשמת זכות הציבור לדעת חשיבות ראשונה במעלה. בכך תלוי עצם קיומה של ביקורת ציבורית על פעולת הרשויות, ובקיומה של ביקורת זו מותנה אמון הציבור ברשויות עצמן".

8. לפיכך, נבחר ציבור אינו רשאי לחסום גולש ממעקב אחר חשבונותיו ברשתות החברתיות, אלא אם פעולה זו עומדת בתנאיה של פסקת ההגבלה הקבועה בסעיף 8 לחוק יסוד: כבוד האדם וחירותו.

9. יצוין, כי זו אף עמדתו המפורשת של מבקר המדינה, אשר התייחס לא אחת לסוגיה מושא פניה זו. כך נכתב בדוח השנתי לשנת 2016 של מבקר המדינה בכובעו כנציב תלונות הציבור:

"... ככלל על ניהול הדף בידי איש הציבור או מי מטעמו חלים כללי היסוד של המשפט הציבורי... אי-מתן האפשרות לאדם להגיב בדף פייסבוק רשמי של איש ציבור או מחיקת תגובתו הם בגדר מעשה הפוגע בחופש הביטוי של אותו אדם. לפי כללי המשפט הישראלי, הזכות להגנה על חופש הביטוי היא זכות רחבה, גם אם לא מוחלטת, והפגיעה בה מותרת רק בהתאם לפסקת ההגבלה שבסעיף 8 לחוק-יסוד: כבוד האדם וחירותו. לפיכך בוחנת הנציבות אם אי-מתן האפשרות למתלונן לפרסם תגובות בדף הפייסבוק הציבורי של איש

הציבור או מחיקת תגובתו נעשו לתכלית ראויה והפגיעה בו נעשתה במידה שאינה עולה על הנדרש לשם השגת התכלית. יצוין כי כאשר מדובר בחופש ביטוי פוליטי תהיה הבדיקה של הפגיעה בזכות והעמידה בתנאי פסקת ההגבלה קפדנית והדוקה... יודגש כי מניעת ביקורת לא נוחה לאיש הציבור או לגוף הציבורי אינה בבחינת תכלית ראויה בהקשר זה.

גם אם מדובר בהתבטאות שמצדיקה לכאורה את מחיקתה מדף הפייסבוק, בודקת הנציבות אם הפגיעה בחופש הביטוי היא מידתית... כך למשל, חסימת הגישה לדף המונעת מראש הבעת כל ביטוי שהוא היא אמצעי חריף, כיוון שהוא חל על כל ביטוי עתידי. לעומתה, ניתן לעתים לנקוט אמצעים שפגיעתם בחופש הביטוי פחותה, כמו מתן אזהרה למגיב לפני מחיקת התגובה; מחיקת התגובה; מתן אזהרה לפני חסימה או חסימה מוגבלת בזמן.

עמדת הנציבות היא כי על גוף ציבורי או איש ציבור המפעיל דף פייסבוק ציבורי לפרסם מדיניות בדבר השימוש בדף ולקבוע נהלים שיסדירו שימוש סביר וראוי בתגובות הציבור המופיעות בדף הפייסבוק, כדי לשמור על כבוד השיח והמשתמשים בדף, בשים לב בין היתר לאופיו הציבורי של הדף, לחופש הביטוי ולחשיבות הביקורת הציבורית. על נוהלי השימוש לעלות בקנה אחד עם הזכות לחופש הביטוי ולכלול אמצעי תגובה מידתיים שיינקטו נגד המפרים את מדיניות השימוש בדף, כגון אזהרה קודם מחיקה או חסימה לזמן מוגבל בתגובה על הפרות הראשונות".²

10. אולם חרף עמדה ברורה זו, עליה חזר מבקר המדינה בדוחות נוספים,³ וחרף פניות רבות אליכם מצד גופים שונים בעניין,⁴ טרם ניתנו לחברי הכנסת והשרים הנחיות כלשהן בקשר עם חסימות גולשים בחשבונותיהם, ובפועל הם עודם מתנהלים משל היה מדובר בתחום פרוץ לחלוטין, בו איש הישר בעיניו יעשה.

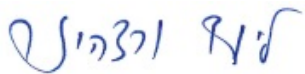
11. נוכח האמור, הנכם נדרשים לקבוע קריטריונים אחידים וברורים להתנהלותם של חברי הכנסת והשרים ברשתות החברתיות, ובפרט לחסימת גולשים, אשר יעלו בקנה אחד עם כללי המשפט הציבורי ועמדת מבקר המדינה כאמור, ובכלל אלה, להבהיר כי חסימת גולשים מתוך רצון למנוע השמעת ביקורת לא נוחה אינה לתכלית ראויה ואף

² נציב תלונות הציבור - דוח שנתי 43 לשנת 2016 מיום 26.6.2017, בעמ' 39.
³ ראו: נציב תלונות הציבור - דוח שנתי 44 לשנת 2017 מיום 18.6.2018 בעמ' 40; נציב תלונות הציבור - דוח שנתי 45 לשנת 2018 מיום 24.6.2019, בעמ' 26; נציב תלונות הציבור - דוח שנתי 46 לשנת 2019 מיום 30.6.2020, בעמ' 108; מבקר המדינה, "שימוש הרשויות המקומיות ונבחריהן ברשתות החברתיות" ה"ש 1 הנ"ל.

⁴ ובכלל אלה - התנועה לאיכות השלטון והקליניקה לזכויות דיגיטליות וזכויות אדם במרחב הסייבר באוניברסיטה העברית.

מפלה אותם על רקע השקפתם הפוליטית; כי עליהם לפרסם בחשבונם תקנון בהתאם לקריטריונים הנ"ל, בדבר אופן הטיפול בתגובות, אשר יכלול צעדים מידתיים והדרגתיים שיינקטו נגד המפירים את מדיניות השימוש, וכי עליהם לשמור תיעוד של הנסיבות שהובילו אותם לקבלת ההחלטה על החסימה.

בכבוד רב,

ליעד ורצהיזר, עו"ד